

Alexander C. Cook

Maoismen i tredje världen

Ur Timothy Cheek (ed.), *A Critical Introduction to Mao*. Översättning Björn Erik Rosin

Idén om tredje världen uppstod efter andra världskriget som ett sätt att beskriva länderna i Asien, Afrika och Latinamerika. Medan den första världen av kapitalism under USA:s ledning och den andra världen av socialism under Sovjetunionens ledning kämpade om globalt herravälde under kalla kriget, var tredje världen ofta scen för strider och olika sorters operationer. Den förment underutvecklade tredje världen var både kanonmat, barometer och utsatt för plundring i ett krig om den globala framtiden – där två tredjedelar av världen ”satsade framtiden endera på kapitalism eller socialism”.¹ Kalla krigets modell bortser helt klart från tredje världen, betraktar den som ett passivt föremål i en omstridd men samtidigt förutbestämd historia. Folken i tredje världen delade inte nödvändigtvis denna uppfattning, utan såg i stället efterkrigstiden som globala antikolonialistiska, antiimperialistiska rörelser. Revolutionärer begagnade sig av sin ställning som medlemmar av den tredje världen med krav på solidaritet i vad de uppfattade som en gemensam kamp för nationell frigörelse. För många av dem gav maoismen den ideologiska stötten och en praktisk bruksanvisning för hur kampen skulle föras.

Från tredje världen till tre världar

Maoismen och tredje världens uppkomst

Maos Kina ägnade sig redan från början åt tredje världen. Landets ledande statsman Zhou Enlai skickades att närvara på det som skulle utgöra fröet till den fortsatta utvecklingen, den afro-asiatiska konferens med 29 nationer som hölls i Bandung i Indonesien i april 1955. Den rörelse för tredje världen som formades vid Bandungkonferensen var i grunden en alliansfri rörelse, som sökte sig en ”tredje väg” bortom de utvecklingsmodeller som de kalla krigets supermakter erbjöd. Följaktligen lyfte Zhou Enlai där fram de s k Fem principerna om fredlig samlevnad, som Kina och Indien just kommit överens om – ett uttryck för ideologisk neutralitet, som än idag vägleder Kinas utrikespolitik.² Trots denna officiella doktrin om icke-inblandning hade grundandet av Folkrepubliken Kina 1949 försett revolutionärerna i tredje världen med ett konkret historiskt exempel på att det gick att vinna nationell frigörelse med ”folkkrigets” strategi.

Maos revolutionära strategi höll fram bönderna som ”den kinesiska revolutionens största drivkraft, proletariatets naturlige och mest pålitlige bundsförvant och de kinesiska revolutionära krafternas huvudstyrka”.³ Doktrinen om folkkriget gav bönderna i tredje världen möjlighet att resa sig – precis som Mao en gång förutsagt att bönderna skulle göra i Kina:

[De kommer] att resa sig som en mäktig storm, som en orkan, en kraft så snabb och våldsam att ingen makt, hur stark den än må vara, förmår att hålla den tillbaka. De kommer att krossa alla bojar

¹ Arif Dirlik, ”Spectres of the Third World: Global Modernity and the End of the Three Worlds”, *Third World Quarterly*, 25:1 (2004), sid. 131.

² De ”Fem principerna för fredlig samlevnad” består av ömsesidig respekt för territoriell okränkbarhet och suveränitet, ömsesidig non-aggression, icke-inblandning i varandras inre angelägenheter, jämlikhet och ömsesidig fördel samt fredlig samlevnad. Se ”Premier Chou En-lais Main Speech at the Plenary Session of the Asian-African Conference”, 19 april 1955 i *China Supports the Arab Peoples Struggle for National Independence: A Selection of Important Documents*, sammanställt av The People’s Institute of Foreign Affairs, Peking: Foreign Languages Press, 1958, sid. 9-19.

³ Mao Zedong, [Den kinesiska revolutionen och Kinas kommunistiska parti](#), december 1959 (på marxistarkivet)

som binder dem och storma framåt på vägen till befrielse. De kommer att sopa alla imperialisterna, krigsherrarna, de korrupta ämbetsmännen, lokala tyrannerna och elaka herrskapen i graven.⁴

Precis som Kina före revolutionen bestått av en stor halvfeodal landsbygd, som omgav ett fåtal halvkoloniala städer, var även tredje världen ett utarmat bakland i den utvecklade världen. ”Då vi betraktar världen i dess helhet; om Nordamerika och Västeuropa kan kallas ’världens städer’, utgör Asien, Afrika och Latinamerika ’världens lantbruksdistrikt’.”⁵ Innebörden av metaforen var uppenbar. Bondeuppror på olika håll var bara en del av världsrevolutionen och snart skulle världens landsbygd överflygla städerna i världen. I mitten av 1960-talet hade maoistiska teser om bondeuppror erövrade inflytande bland revolutionärer både när och fjärran, från Korea och Vietnam till Kuba och Kongo. Således kunde Maos närmaste vapenbroder Lin Biao gå på i *Leve segern i folkkriget* (1965):

Kamrat Mao Tsetungs teori om folkkriget har i den kinesiska revolutionens långa praktik bevisat sig stå i överensstämmelse med sådana krigs objektiva lagar och vara ovedersäglig. Den har inte endast gällt för Kina, utan utgör ett stort bidrag till den revolutionära kamp som förs av de förtryckta folken och nationerna över hela världen.⁶

Maoismen var till en början tilltalande som militär doktrin, som ett sätt att mobilisera bönderna för nationell frigörelse.

Och det var först sedan den sino-sovjetiska konflikten uppstått på 1960-talet – och framför allt sedan kulturrevolutionen startat 1966 – som maoismen i tredje världen började uppfattas som en fullständig militär, politisk, kulturell och ekonomisk ideologi av annan karaktär än sovjetisk kommunism. Den växande klyftan mellan de två största socialistiska länderna i världen hade många orsaker. De sovjetiska ledarna oroade sig över Kinas alltmer våghalsiga politik, både inrikes- och utrikespolitiskt. Det kinesiska kommunistpartiet (KKP) anklagade i sin tur Sovjet för att kapitulera (genom att föreslå fredlig samexistens mellan de helt oförenliga kapitalism och socialism), revisionism (genom att förespråka fredlig övergång till socialism), och socialimperialism (genom klumpig inblandning i andra kommunistiska rörelser). Inom det internationella kommunistiska lägret var maoismen i minoritet. De främsta större partier som tog ställning för Kina kom från mindre länder som Albanien, Burma, Thailand och Indonesien. Men i nästan varje kommunistisk organisation i olika länder förekom också maoistiska utbrytningar. Det här kapitlet kommer att behandla några av de partier, som förespråkade maoism som en dynamisk och kompromisslös ideologi för revolutionen.

Som framgår av övriga kapitel i denna bok utgör maoismen en sammansatt och emellanåt motsägelsefull uppsättning tankegångar och praktik, som utvecklats med tiden. De idéerna och den praktiken har fortsatt att utvecklas på olika sätt i olika historiska sammanhang i tredje världen. Men vissa aspekter har accentuerats mer eller mindre konsekvent allt eftersom maoismen färdats runt jordklotet. Följande avsnitt tar upp exemplet med maoismen i Indien som introduktion och förklaring till de gemensamma dragen vad som mer allmänt skulle kunna betecknas som ”maoism i tredje världen”.

Kinas väg är vår väg: Exemplet Indiens kommunistiska parti (marxist-leninistiskt)

Det viktigaste försöket att under Maos levnad efterlikna en maoistisk revolution skedde i Indien, som uppnått självständighet från det brittiska imperiet 1947 och infört en parlamentarisk demokrati. Ett bondeuppror, som startat i maj 1967 i byn Naxalbari i Darjeeling-distriktet i Västbengalen, spred sig snart över hela Indien och in i angränsande Nepal och

⁴ Mao Zedong, [Rapport om en undersökning av bonderörelsen i Hunan](#) (marxistarkivet)

⁵ Lin Biao, [Leve segern i folkkriget](#), september 1965 (på marxistarkivet).

⁶ Lin Biao, *a.a.*

Bengalen (som då hette Östpakistan, numera Bangladesh). Denna s k naxalitrörelse, under ledning av det maoistiska Indiens kommunistiska parti (marxist-leninistiskt) – (CPI-ML) – var i första hand ett uppror på landsbygden, som också fick stöd av intellektuella i städerna och till och med inspirerade studenter att 1970 sätta igång en lågskalig ”kulturrevolution” på Calcuttas gator. I slutet av 1970 hade indiska säkerhetsstyrkor emellertid klart slagit ner naxaliterna och 1972 dödat deras högste ledare, Charu Mazumdar. Rörelsen i Indien skulle snart tyna bort till ett pyrande lågskaligt uppror, även om det på sikt skulle påverka den framgångsrika maoistiska revolution som ägde rum i Nepal på 1990-talet. Viktigare för vår framställning här är att naxaliterna utgör en illustration till de mest iögonfallande dragen hos maoismen i tredje världen: (1) en analys av samhället som halvfeodalt och halvkolonialt, (2) användning av folkkrigets strategi och taktik för att ta statsmakten, och (3) kopiera Kinas agenda under kulturrevolutionen, att revolutionen måste gå vidare genom kamp mot revisionismen och införande av socialism.

Kulturrevolutionens stora inflytande återspeglas i de av naxaliterna mest citerade texterna som två destillat av Mao Zedongs verk, båda sammanställda av Lin Biao, ”Maos lilla röda” och ”De tre gamla artiklarna”.⁷ Mycket använd var också Mao Zedongs eldfångda ”Rapport om bonderörelsen i Hunan” (1927), hans militära arbeten ”Om gerillakrigföring” (1937) och ”Om långvarigt krig” (1938), samt Lin Biaos lovsång till Mao, ”Leve segern i folkkriget!” (1965) Naxaliterna var också flitiga läsare av Kinas engelskspråkiga veckotidning *Peking Review*, som brukade ha regelbundna rapporter om det indiska upproret i slutet av 1960-talet. Samma samling texter skulle också utgöra inspiration för senare maoistiska rörelser i tredje världen. Här fanns alla erfarenheter av ett halvsekel av revolution i Kina i lättsmält form och fördömandet av sovjetisk revisionism ges en framträdande plats.

I tredje världen, under påverkan av kulturrevolutionen, föregicks även försöken att starta folkkrig av parti-splittringar och -utrensningar. Det naxalistiska CPI-ML (som formellt bildades den 22 april 1969 på hundraårsdagen av Lenins födelse) uppstod ur två större splittringar av kommunistpartiet, först utefter de internationella linjer som uppstod ur den sino-sovjetiska konflikten och sedan i protest mot vad man såg som revisionismen inom partiet på nationell nivå.⁸ Indiens kommunistiska parti (CPI), som grundats utomlands 1920 och etablerats i Indien 1925, hade nära band med Sovjetunionens kommunistiska parti (SUKP) och Kommunistiska internationalen (Komintern). Däremot var CPI:s relationer med KKP mycket ansträngda efter Kinas invasion av buffertstaten Tibet på 1950-talet, den kinesisk-indiska gränskonflikten 1962 och Kinas orubbliga stöd till rivalen i Pakistan. Trots de stora spänningarna mellan Kina och Indien ledde den mer allmänna sino-sovjetiska konflikten till att en större anti-revisionistisk grupp bröt sig ur CPI, tog avstånd från parlamentarisk demokrati och förespråkade våldsamt revolution. Den anti-revisionistiska gruppen splittrades åter 1967, precis när kulturrevolutionen i Kina stod på sin höjdpunkt, då radikala maoister under ledning av Charu Mazumdar uppmanade till att påbörja revolutionen omedelbart. Splittringen befästes när mindre radikala delar av CPI, som inte gjort så bra ifrån sig i de nyligen hållna valen, bistod regeringen med att slå ned de maoistiska böndernas resning i Naxalbari. Även i det maoistiska lägret gick försvaret av den korrekta ideologin (”kampen mellan de två linjerna”) före leninistisk partidisciplin och ledde till en rad utrensningar och

⁷ Sreemati Chakrabarti, *China and the Naxalites*, New Delhi: Radiant 1990, sid. 60-62. ”De tre gamla artiklarna” utgörs av ”Tjäna folket” (1944), ”Till minne av Norman Bethune” (1939) samt ”Den dåraktige mannen som försökte flytta berg” (1945).

⁸ ”The Communist Party of India (Marxist-Leninist) Founded”, *Peking Review* 28 juli 1969, återgiven i *Spring Thunder over India: Anthology of Articles on Naxalbari*, Calcutta: Radical Impression, 1985, sid. 18.

organisatoriskt kaos av samma typ som kulturrevolutionen stått för.⁹ På gott och ont antog CPI-ML som paroll, ”Kinas ordförande är vår ordförande, Kinas väg är vår väg.”¹⁰

Första steget på Kinas väg var Maos analys av samhället som ”halvfeodalt, halvkolonialt”. Enligt marxismen måste varje försök att förändra samhället starta med en objektiv värdering av dess materiella och ekonomiska förhållanden. Marx hävdade att revolutionerna i Europa utgjorde ett grundläggande historiskt framsteg från feodalism (ett ekonomiskt system med jordbruket som bas och vars typiska politiska uttryck är monarkin) till kapitalism (ett ekonomiskt system med industrin som bas, där den borgerligt demokratiska nationsstaten är det typiska uttrycket). Dessutom sade han att en ny omgång revolutioner skulle leda till att kapitalismen ersattes av socialism. Under första hälften av 1900-talet stämde inte Kina in på Marx´ beskrivning av den sortens samhälle – modernt, industriellt, kapitalistiskt – som var moget för en socialistisk revolution. Lenin hade emellertid uppdaterat Marx´ teori genom iakttagelsen att den globala imperialismen fört med sig kapitalism runt om i världen och därigenom möjligheterna till en socialistisk världsrevolution. Än viktigare var kanske att Lenin visat att ett hängivet kommunistparti kunde ta makten från en feodal, agrar monarki, dvs det tsaristiska Ryssland. Mao i sin tur var för en kreativ tillämpning av marxism-leninismen för att beskriva läget i det förrevolutionära Kina som en samverkan mellan feodala element på den stora landsbygden och kapitalistiska element i koloniserade kuststäder. Maos synsätt fick stort inflytande i tredje världen eftersom det gick lätt att överföra till nästan alla fattiga länder. I fallet Indien, som redan drivit bort britterna och inlett jordreformer handlade det mer om ett övergångsstadium (i stället för en del av) utvecklingen från feodalt och kolonialt samhälle till kapitalistiskt och post-kolonialt.¹¹ Mazumdars bonderörelse var främst inriktad på den halvfeodala ekonomin på landsbygden, först senare skulle studentrörelsen i städerna fästa uppmärksamheten på Indiens halvkoloniala kultur.¹² För båda låg den verkliga betydelsen av Maos analys i dess revolutionära följder: För Mazumdar behövdes ett ”folkkrig” och för studenterna en fortsatt kulturrevolution.

Enligt Mao handlade den revolutionära vägen i halvfeodala, halvkoloniala samhällen om att starta ett ”folkkrig”. Ett folkkrig är en kamp på liv och död mot reaktionärer och imperialister. Det finns inga möjligheter till parlamentariska förhandlingar med fienden eller någon fredlig övergång till socialismen. Det är denna hållning av allt-eller-intet, som skiljer revolutionär socialism från socialdemokratisk reformism eller revisionistisk anpassning. Lin Biao sammanfattade på följande vis att en social omvandling bara går att genomföra med våld:

Slutligen är den marxist-leninistiska teorin om den proletära revolutionen teorin om erövrandet av statsmakten genom revolutionärt våld, teorin om hur man möter ett krig mot folket med ett folkkrig, eller som Marx så träffande uttryckt det: ”Våldet är födslohjälpen för varje gammalt samhälle, som går havande med ett nytt.” Det var på grundval av de i Kinas folkkrig vunna erfarenheterna som kamrat Mao Zedong, i det han använde det enklaste och mest levande språk, framlade den berömda lärosatsen att ”politisk makt växer ut ur en gevärspipa”.¹³

⁹ ”The Naxalite Movement Is Characterised by Its Disorganized Organisation” i Chakrabarti, *China and the Naxalites*, sid. 80.

¹⁰ Charu Mazumdar, ”China’s Chairman Is Our Chairman, China’s Path is Our Path”, *Liberation*, Calcutta, november 1969, sid. 6-13.

¹¹ Samtidigt som de hade fullständigt fel i sin sociologiska inriktning, ordval och förståelse för Indiens ekonomi ville naxaliterna genom att använda begreppet ”halvfeodal, halvkolonial” fästa uppmärksamheten på de två problemen med fattigdom och utsugning på landsbygden och indiska rösters relativa svaghet på den internationella scenen”, Rabindra Ray, *The Naxalites and Their Ideology*, New Delhi: Oxford University Press, 1988, sid. 197.

¹² Ray, *a.a.* sid. 196.

¹³ Lin Biao, ”Leve segern i folkkriget”. *a.a.*

Det räcker emellertid inte med att erkänna behovet av våld. Bara en korrekt strategi och taktik kan garantera seger. Lin Biao sammanfattade relationen mellan strategi och taktik: ”Kamrat Mao Zedong påvisar att vi måste förakta fienden strategiskt men ta honom på allvar taktiskt.”¹⁴ Att ”förakta fienden strategiskt” innebär att de som utövar folkkriget måste utveckla ett tillräckligt hat mot fienden för att kunna ägna sig åt långvarig kamp; att ”ta honom på allvar taktiskt” innebär att ge fullt utlopp åt alla möjliga sorters gerillametoder. En naxalitletare i Västbengalen förklarade betydelsen av Maos doktrin om folkkriget: ”Vi bedriver ett långvarigt folkkrig och fienden är nu mycket starkare än vi. Vårt vapen är Mao Zedongs tänkande och vår metod gerillakampen.”¹⁵

Strategin med långvarigt krig baseras på insikten att folkkriget börjar som en asymmetrisk konflikt, där fienden är starkare och bättre utrustad. Att besegra en sådan överlägsen fiende kräver tålamod. Fienden har fördelar på kort sikt, men om han kan hållas på sträckbänken en längre tid kommer det hela att vända och han blir avslöjad som en ”papperstiger”. Folket däremot har fördelar på lång sikt: stark motivation och överlägsenhet i antal. Maktbalansen kommer att förändras gradvis, från försvar till jämvikt till offensiv. Historien är på folkets sida och segern oundviklig. De måste bemästra sin fruktan och ”våga vinna”. Folkets styrka har stor dragningskraft i tredje världen, där folk är en stor tillgång. Den i vapen underlägsne naxalitletaren Mazumdar citerade ofta Maos uttalande: ”Vapen är en viktig faktor i krig, men inte den avgörande faktorn; det är människorna inte tingen, som är avgörande.”¹⁶

Mao anammade välkänd gerillataktik, utökad med lika delar marxistisk dialektik och Zin Zis Krigskonsten:

I gerillakrig välj en taktik som går ut på att verka komma från öster, medan man attackerar från väst; undvik det väl befästa, angrip det ihåliga; angrip, retirera; leverera ett blixtrande slag, leta efter ett blixtrande beslut. När gerillan tar sig en starkare fiende retirerar de när han rycker fram, plågar honom när han gjort uppehåll, slår till när han blivit trött, förföljer honom när han drar sig tillbaka.¹⁷

När folkkriget nått ett stadium av jämvikt, sade Mao, bör folkarmén lägga tonvikten vid en ny taktik: ”upprätta revolutionära basområden på landsbygden och inringa städerna från landsbygden.” Dessa baser ger fristäder, ekonomiska resurser och möjligheter att införa progressiv politik. I slutet av 1969 hade naxaliterna organiserat baser i cirka 300 byar, i efterföljd till vad indiska kommunister gjort tidigare på 1940-talet.¹⁸

Efter att ha genomfört folkkriget och upprättat proletariatets diktatur består slutfasen av Maos väg att fortsätta revolutionen – fast där är oklart när, om någonsin, vägen tar slut. Mao slutade sina dagar med att fortsätta att förespråka en kulturrevolution i Kina. Eftersom de maoistiska rörelserna i tredje världen uppstod under eller efter kulturrevolutionen blev kronologin med en kinesiska modellen ofta sammanpressad och rörig. T ex genomförde naxaliterna, trots att de aldrig erövrade statsmakten i Indien, sin egen kulturrevolution. Med början i mitten av april 1970 och med fortsättning under flera månader ägnade sig studenter i Calcutta åt att förstöra bilder av indiska och bengaliska hjältar, attackerade chefer för institutioner på utbild-

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ ”Report on the Armed Struggle by the Debra There Organising Committee of the CPI-ML, *Peking Review*, 30 januari 1970, omtryckt i *Spring Thunder* ...

¹⁶ Chakrabarti, a.a., sid. 91, citerar Mao Zedongs ”Om långvarigt krig” (maj 1938) [i Maos *Valda verk* band 2].

¹⁷ Mao Zedong, ”On Guerrilla Warfare” (1937), finns på Marxist Internet Archive (MIA):

www.marxists.org/reference/archive/mao/works/1937/guerrilla-warfare/index.htm

¹⁸ ”Indian Peasant Armed Struggle Intensifies”, *Peking Review*, 13 februari 1970, omtryckt i *Spring Thunder* ..., sid. 46

ningsområdet och bojkottade tentamina.¹⁹ Mazumdar, som ju hade satsat på mobilisering på landsbygden, uppmanade städernas ungdom att bilda Röda garden, att ”bombardera partihögkvarteret” (som Mao uppmanat sina egna Röda garden), att bege sig ut i byarna (med Maos lilla röda i händerna) och på plats direkt få lära sig om bondelivets vedermödor.²⁰ Samtidigt uppmanades studenterna att göra sig av med traditionella och borgerligt kulturella inslag och bönderna uppmanades att utplåna de återstående klassfienderna. Under denna tid hyllade rubriken ”Noterat” i naxaliternas nyhetsbrev *Liberation* ofta klasshat, fröjdade sig åt skildringar av omotiverade halshuggningar av jordägare där deras huvuden fästs på bambustänger och där slagord målats med offrens blod. Överdrifterna i våld var emellertid inte okontroversiella. De ledde till avhopp från partiet medan Mazumdar fortfarande var i livet och sedan han dödats till fördömanden av hans sätt att leda organisationen.²¹

Senare skulle Zhou Enlai beklaga bristen på samordning mellan KKP och CPI-ML och säga att man kunde ha korrigerat naxaliternas rigida tillämpning av de kinesiska erfarenheterna, deras oreserverade beundran för Ordförande Mao och benägenhet att döda folk i onödan.²² I sin kritik tryckte Zhou på att maoism krävde ett kreativt och flexibelt sätt att tillämpa marxismen-leninismen utifrån de lokala förhållandena. Zhous kritik avspeglade även den bredare, mer pragmatiska och helt klart mindre radikala hållning som Mao intog mot omvärlden på 1970-talet.

Kinas omorientering och Maos teori om de tre världarna innebar att Folkrepubliken drastiskt ändrade utrikespolitisk inriktning i början på 1970-talet. Man eftersträvade avspänning med USA och intog Kinas säte i FN (som tidigare innehafvs av Republiken Kina på Taiwan). Lin Biaos mystiska död i ett påstått kupp försök innebar slutet för Kinas öppet stridslustna tonfall och ett slag mot trovärdigheten i kinesisk radikalism. Mao fortsatte att fördöma amerikansk imperialism, men Sovjetunionen hade just krvat Östeuropa och nu började Mao se sovjetisk socialimperialism som det största hotet mot världsfreden. Samtidigt skapade kontakter runt om i tredje världen genom bistånd och handel, där man erbjöd gynnsamma lånevillkor och teknisk know-how i omfattande kapitalintensiva projekt som järnvägen mellan Tanzania och Zambia. Det var vid ett möte med Zambias president Kaunda, som Mao först uttalade sin omorientering i riktning mot tredje världen, en idé som skulle bli känd som ”teorin om de tre världarna”.²³

I ett tal inför FN:s generalförsamling i april 1974 utvecklade Deng Xiaoping Maos trevärlds-teori:

Världen består i dag i själva verket av tre delar, eller tre världar, som både är knutna till varandra och står i motsättning till varandra. USA och Sovjetunionen utgör den Första världen. Utvecklingsländerna i Asien, Afrika, Latinamerika och andra regioner utgör Tredje världen. De utvecklade länderna däremellan utgör den Andra världen.²⁴

¹⁹ Sanjay Seth, ”Indian Maoism: The Significance of Naxalbari” i Arif Dirlik, Paul Healy, Nick Knight, red., *Critical Perspectives on Mao Zedong’s Thought*, Atlantic Highlands, NJ, Humanities Press International, 1997, sid. 289-312.

²⁰ Charu Mazumdar, ”A Few Words to the Revolutionary Students and Youths”, *Liberation*, mars 1970, sid. 13-14, 84-91.

²¹ Chakrabarti, *a.a.*, sid. 56-57; Seth, ”Indian Maoism”, sid. 298-322.

²² Chakrabarti, *a.a.*, sid. 150-175.

²³ ”On the Question of the Differentiation of the Three Worlds”, 22 februari 1974 i *Mao Zedong on Diplomacy*, sammanställd av Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China and the Party Literature Research Center under the Central Committee of the Communist Party of China, Beijing: Foreign Languages Press, 1998, sid. 454.

²⁴ Deng Xiaoping, ”Speech by the Chairman of the Delegation of the People’s Republic of China, Deng Xiaoping at the Special Session of the UN General Assembly”, 10 april 1974, finns på www.marxists.org/reference/archive/deng-xiaoping/1974/04/10.htm

Tredje världen var geografiskt densamma enligt teorin om de tre världarna, men de första och andra världarna var inte längre organiserade på samma sätt som under kalla kriget. Huvudmotsättningen handlade inte längre om kampen mellan kapitalism och socialism utan om hotet från den globala imperialismen. Supermakterna i den första världen satt fast i kampen för global hegemoni och hotade att erövra världen antingen genom USA:s imperialism eller sovjetisk socialimperialism eller förgöra den i en nukleär förintelse.

Teorin om de tre världarna öppnade för möjligheten av strategiska allianser mellan tredje världen och den andra världen, som i allt högre grad var utsatt för ”kontroll och inblandning av supermakterna, hot, utsugning och nya ekonomiska kriser”.²⁵ Idén var inte alldeles ny. Mao hade lekt med tanken på en ny global uppställning när Folkrepubliken 1964 upprättade diplomatiska förbindelser med Frankrike²⁶ och 1969 då Lin Biao öppet talat om det: ”Alla länder och folk, som utsätts för USA-imperialismens och sovjetrevisionismens aggression, kontroll, intervention och översitteri, förena er, bilda den bredaste möjliga enhetsfront och störta våra gemensamma fiender!”²⁷

Med Lin Biao ur vägen och kulturrevolutionens höjder passerade började Kina i sin utrikespolitik mer betona praktiskt engagemang än radikala principer. På 1970-talet upprättade Kina hjärtliga relationer med en hel serie av monarker och reaktionärer i tredje världen. Från schahen av Iran till Chiles högerdiktator Augusto Pinochet. Ironiskt nog skulle teorin om tre världar fräntas sin speciella ideologiska karaktär ju mer den gjorde det möjligt för Mao att vidga sitt inflytande. För att ta två exempel. Efter sitt första besök i Beijing 1973 beordrade Zaires Mobutu Sese Seko att hans kadrer skulle klä sig i Maojacka och Libyens överste Gaddafi gav ut sina politiska tankar i tre tunna band, som gick under namnet ”Gröna boken”, en blinkning till Maos allestädes närvarande Lilla röda. Mobutu och Gaddafi var första klassens opportunisterna och det var inget specifikt maoistiskt med den ideologi de stod för. Ändå drev Zhou Enlai på för att upprätta diplomatiska förbindelser med länder över hela det ideologiska spektrumet. ”Vi bör liera oss med alla krafter i världen som det går att ena sig med i kampen mot kolonialism, imperialism och i synnerhet supermaktshegemoni. Vi är redo att upprätta och utveckla relationerna med alla länder på grundval av de Fem principerna om fredlig samlevnad.”²⁸

Mao Zedongs död 1976 innebar slutet på en epok i Kina. Kulturrevolutionen avvecklades och den mest radikala gruppen inom KKP rensades ut efter att ha förlorat Maos personliga beskydd. I slutet av 1978 hade Deng Xiaopings reforminriktade fraktion tagit över rodret i kinesisk inrikespolitik från Maos lojale efterträdare Hua Guofeng.²⁹ Men trots förändringen på hemmaplan behöll Kina en utrikespolitik baserad på teorin om tre världar. Samma år skulle Albanien, den främsta bundsförvanten under den sino-sovjetiska konflikten, fördömas Kinas glidning iväg mot revisionism. Det albanska arbetarpartiets ledare Enver Hoxha sade i sin bok *Imperialismen och revolutionen* (1978) att huvudorsaken till brytningen mellan Kina och Albanien var Kinas envisa fasthållande sin ”teorin om ’tre världar’, som är en falsk, kontra-revolutionär och chauvinistisk teori”. Hoxha hävdade att den ”grundar sig på en rasistisk och metafysisk världsåskådning”, en statisk och stereotyp syn på världen, som bortsåg från

²⁵ Deng, ”Speech by the Chairman of the Delegation ...”

²⁶ ”Talk with Edgar Snow on International Issues”, 9 januari 1965 i *Mao Zedong on Diplomacy*, sid. 416-428. 1963 hade Mao redan börjat tala om Europa, Japan och Kanada som ”mellanzoner” i kalla kriget.

²⁷ Lin Biao, [Rapport till Kinas Kommunistiska Partis nionde nationalkongress](#), 1 april 1969.

²⁸ Zhou Enlai, ”Report on the Work of the Government”, 13 januari 1975, i Documents of the First Session of the Fourth National People’s Congress of the People’s Republic of China, finns på www.marxists.org/reference/archive/zhou-enlai/1975/01/13.htm

²⁹ Hua Guofeng, ”Continue the Revolution under the Dictatorship of the Proletariat to the End, *Study of Volume V of the Selected Works of Mao Testing*, Beijing: Foreign Languages Press, 1977. Finns på MIA: www.marxists.org/reference/archive/huaguofeng/1977/x01/x01/htm

olikheterna bland utvecklingsländerna och de inre motsättningarna i alla samhällen på alla utvecklingsnivåer:

De kinesiska ledarna tar inte med i beräkningen det faktum att det i den ”tredje världen” finns förtryckta och förtryckare. Att det å ena sidan finns proletariatet och de förslavade, utarmade och utblottade bönderna och å andra sidan kapitalisterna och de stora jordägarna, som utplundrar och hudflänger folket.³⁰

I stället upprepade Hoxha Lenins uppfattning att ”det nu finns nu två världar; den gamla kapitalistiska världen, som befinner sig i ett tillstånd av förvirring men som aldrig kommer att ge upp frivilligt, och den nya uppåtstigande världen som fortfarande är mycket svag, men som kommer att växa, ty den är oövervinnlig”. Med andra ord fanns det bara två världar av kapitalism och socialism och inom båda pågår en dynamisk, historisk kamp mellan utsugare och utsugna, mellan bourgeoisie och proletariat. Hoxha hävdade att USA-imperialismen måste bekämpas lika energiskt som den sovjetiska socialimperialismen men också att samma gällde reaktionära och revisionistiska uppfattningar i de s k andra och tredje världarna.

Konflikten mellan Kina och Albanien blev ett hårt slag för den internationella maoistiska rörelsen, eftersom många revolutionära partier – bl a nästan samtliga anti-sovjetiska partier i Latinamerika – slöt upp på Hoxhas sida. Den internationella konferensen av marxist-leninistiska partier och organisationer (ICMLPO) splittrades i maoistiska och hoxhaistiska fraktioner, där det maoistiska lägret hade sitt starkaste fäste i kommunistpartiet i Filippinerna. 1984 frambringade den maoistiska fraktionen den revolutionära internationalistiska rörelsen (RIM), som leddes av kommunistpartiet i Peru (Sendero Luminoso). I sitt grundningsmanifest ifrågasatte RIM märkligt nog att teorin om tre världar kunde tillskrivas Mao Zedong. I stället skyllde man på de kinesiska revisionister som var ansvariga för diplomatin (underförstått Zhou Enlai, Hua Guofeng och Deng Xiaoping) och som ”vänt ryggen till proletariatets och de förtryckta folkens revolutionära kamp eller som försökt underordna den kampen till Kinas intressen som stat”.³¹ Därmed avvisade RIM både Hoxha och den kinesiska ledningen efter Mao till förmån för den radikala linje Mao anslutit sig till under kulturrevolutionens höjdpunkt.

I slutet av 1970-talet var maoismen som radikal ideologi allvarligt försvagad i Kina. Men trots radikalismens sammanbrott i Kina påverkade det inte maoismens tillväxt på andra håll. Ett urval av tre maoistiska världar kan ge belysning åt gemensamma teman och olika erfarenheter inom maoismen i tredje världen från mitten av 1970-talet till idag. I nästa avsnitt sker en genomgång av tre viktiga maoistiska organisationers historia: de röda khmererna i Kambodja, Sendero Luminoso i Peru och den sydasiatiska naxalitrörelsens återkomst i Nepal.

Tre maoistiska världar: Kambodja, Peru och Nepal

Mao överträffad: Kommunistpartiet i Kampuchea ("De röda khmererna")

Kambodja (som kallas Kampuchea på khmer) var, tillsammans med Vietnam och Laos, en del av det franska kolonialväldet i Indokina från slutet av 1800-talet till vietnamesernas Vietminh 1954, genom att använda sig av maoistiska militära doktriner, drev ut de franska styrkorna

³⁰ Enver Hoxha, *Imperialism and the Revolution*, Chicago: World View, 1979 [svensk övers. *Imperialismen och revolutionen*, 1979 – citaten på sid 132 och 137. Den del av boken som citerat är hämtat ifrån finns på marxistarkivet: [Teorin om "tre världar" — En kontrarevolutionär chauvinistisk teori](#)]. Hoxha såg ingen principiell skillnad mellan de båda sidorna i maktkampen, Hua Guofengs ”bankrutta maoism” och Deng Xiaopings ”högerrevisionistiska fascism”.

³¹ ”Declaration of the Revolutionary Internationalist Movement”, 19 mars 1984, finns på www.csrp.org/rim/rimdec.htm.

från Sydostasien.³² Som ett uttryck för post-kolonial solidaritet i tredje världen träffade den återinsatte kambodjanske monarken prins Norodom Sihanouk Zhou Enlai vid Bandung-konferensen 1955 och året därpå Mao Zedong i Beijing. I början av 1960-talet hade emellertid det radikala kommunistpartiet i Kampuchea (som av sina motståndare kallades ”röda khmererna”) börjat förordna folkkrig mot den ”feodala” monarkin. Partiet utnyttjade ett inbördeskrig på 1970-talet för att ta statsmakten och grunda Demokratiska Kampuchea 1975. Under de följande knappt fyra åren skulle partiet och dess ledare Pol Pot utmärka sig som en av de mest bisarrt brutala regimerna under 1900-talet. När röda khmererna stod på höjdpunkten drev de maoismen till dess mest förfärliga och extrema sidor.

Kommunistpartiet i Kambodja kom till makten mitt under supermakternas konflikt i Indokina och skulle senare dra nytta av rivaliteten i regionen mellan Kina och Sovjet. 1970 spillde Vietnamkriget över in i Kambodja, när USA först ökade sina hemliga bombningar av kommunistiska gömställen på andra sidan gränsen och därefter stödde en militärkupp mot Sihanouk, som tog sin tillflykt till Kina. En enad front av kambodjanska rojalister, nationalister och kommunister reagerade omedelbart och startade ett inbördeskrig mot den av USA installerade regeringen. När USA:s bombningar 1973 var som värst gjorde Sihanouk och prinsessan Monique en oerhört uppmärksammad pilgrimsresa till gerillans högkvarter och skänkte därmed internationell trovärdighet och prestige åt den snabbt hoprafsade gerillan. Gerillastyrkorna ryckte fram oförtrutet och fyllde ut det tomrum som uppstått efter USA:s bombningar. När USA 1975 lämnade Vietnam stod dess kambodjanska marionettregering försvarslös och varken bristen på livsmedel eller avsaknaden av folkligt stöd kunde hindra gerillan från att ta makten. Gerillan slängde Sihanouk på sophögen (man förklarade att ”kungens skit luktar precis som alla andras”), upprättade en diktatur och drev ut alla stadsbor på landsbygden.³³ När den gemensamma fienden i form av USA-imperialismen var borta och de vietnamesiska kommunisternas varma känslor för Sovjetunionen inte gick att dölja hamnade konflikten mellan Kina och Sovjet i förgrunden. Mao hade stått för logistiskt, materiellt och ekonomiskt stöd under inbördeskriget och trots den uppenbara inkompetensen och brutaliteten hos de styrande kommunisterna i Kambodja fortsatte Hua Guofeng och Deng Xiaoping att leverera bistånd. De var oroliga för att Sovjet skulle få herraväldet i Sydostasien. Relationerna mellan Kina och Vietnam försämrades snabbt under senare delen av 1970-talet och ledde slutligen till krig. Teorin om de tre världarna innebar att det inte spelade någon roll om röda khmerernas ideologi var troget maoistisk, det räckte med att vara antiimperialistisk (dvs både anti-amerikansk och anti-sovjetisk).

Egendomligt var att kambodjanerna, trots att kommunistpartiet i sin politik och retorik hämtat mycket hos Mao, inte öppet gjorde något för att framstå som maoister. Utanför partiets led var de bara kända som Angkar, ”Organisationen”. I själva verket skulle det dröja till den 27 september 1977, nära två och ett halvt år efter Phnom Penhs fall, innan Pol Pot avslöjade sanningen. Angkor var inget annat än kommunistpartiet.³⁴ Och även då innebar Angkar bara en namnlös terror utan ansikte – en opersonlig kult. ”Store broder N° 1” fortsatte att under-teckna sina brev och alla sina direktiv i namn av ett anonymt particenter. Det skräckinjagande, mystiska och allestädes närvarande Angkar krävde total lojalitet och foglighet. Organisationen var både allvetande (”Angkar har lika många ögon som en ananas”, hette det) och allsmäktig

³² William J Duiker, ”Seeds of the Dragon: The Influence of the Maoist Model in Vietnam” i Dirlik m fl, red., *Critical Perspectives* ..., sid. 313-341.

³³ Henri Locard, *Pol Pot's Little Red Book: The Sayings of Angkar*, Chiang May: Silkworm Books, 2004, sid. 301.

³⁴ ”Speech by Comrade Pol Pot, Secretary of the Central Committee of the CPK” i Ben Kiernan, red., *Genocide and Democracy in Cambodia: The Khmer Rouge, the United Nations, and the International Community*, Monograph Series 41, New Haven, CT. Yale University Southeast Asia Studies, 1993, sid. 33-50. [Svensk översättning: [Lita till egna krafter](#)]

(”Angkar är herre över vattnen, herre över jorden”, sades det).³⁵ De som misstänktes för avvikande uppfattningar bara försvann. Från Maos Kina hämtade det kambodjanska kommunistpartiet teknik för kontroll och disciplin, bl a självkritik, studiemöten och förbättring genom arbete. Ändå är inte maoismens betydelse jämfört med andra faktorer inte helt klart. Text var det så att medan kommunistpartiet bedrev sitt gerillakrig genom att låta sina baser på landsbygden växa och omringa städerna var den avgörande orsaken till deras seger antagligen utländskt bistånd. Deras påstådda förankring bland bönderna som främsta kraft i revolutionen måste också ifrågasättas, eftersom jordlösa bönder bara utgjorde 20 procent av Kambodjas befolkning 1970.³⁶ Men mest förvirrande är att den ideologiska basen för deras ytterst hemlighetsfulla organisation förblir dunkel. Fram till 1977 dolde kommunistpartiet systematiskt sin kommunistiska inriktning. I likhet med Vietminh under den tid den organisationen var underjordisk talade man mer om nationell frigörelse. När Pol Pot slutligen diskuterade hur partiet kommit till makten gjorde han det i form av den mest ytliga maoistiska terminologi (”tillämpa marxismen-leninismen på den konkreta verkligheten i Kampuchea”, genomföra en ”ny demokratisk revolution” som skulle följas av ”byggande av socialism”, osv), men utan att ge något erkännande åt Mao. I stället betonade kommunistpartiet envist att dess ”exempellösa” revolution gick längre och överträffade alla andra. Det kambodjanska partiets doktrin om att vara utan förebilder och helt agera på egen hand krävde att kulturn av det personliga också måste gälla Mao.

Ändå tog partiet initiativ till, och överträffade, två av Maos mest speciella och katastrofala kampanjer: man gick längre än Stora språnget med ett ”Stort språng av superkaraktär” och längre än kulturrevolutionen med ”År Noll”, ett program för fullständig likvidering av den gamla kulturen. Kommunistpartiet förkunnade att erövringen av Phnom Penh den 17 april 1975 var början på något helt nytt. Högtalare malde oupphörligt på med uppmaningen: ”Bröder! Lämna Phnom Penh i tre timmar ...” (så att vi kan göra slut på gömda fiender” eller ”i tre dagar ...” (av rädsla för amerikanska flygräder).³⁷ Ett kaotiskt uttåg inleddes, där staden helt tömdes på sin befolkning. Från och med nu var samhället indelat i två grundläggande grupper: ”det gamla folket” som stannat kvar på landsbygden och stött de framryckande rebellerna och ”det nya folket”, som levat i städerna eller bara flytt därifrån. Detta ”nya folk” var ideologiskt suspekt på grund av sin förmögenhet och utbildning (trots att många i själva verket var bönder som lämnat landsbygden). Evakueringen av städerna inledde en kulturrevolution utan motstycke, ”en utställning”, utifrån en plan på att helt utradera historien. I en vanlig paroll från kommunistpartiet hette det, ”när man rycker upp ogräs måste man också se till att rycka upp rötterna”.³⁸ Total utplåning var inte bara någon metafor. Under sin korta tid vid makten dödade kommunistpartiet kanske en femtedel av Kambodjas 8 miljoner invånare.

Många av de döda tillhörde ”det nya folket”, som drivits ut på landsbygden för att genomföra kommunistpartiets ”Stora språng av superkaraktär”. Det är osäkert om röda khmererna helt enkelt inte kände eller inte brydde sig om att det Stora språnget i Kina lett till ett bakslag i form av hungersnöd och kaos, en katastrof som också Mao själv tvingades göra självkritik för. ”Partiets fyraårsplan för att bygga socialismen på alla områden, 1977-1980” (som antogs 1976) talade om stängning av marknader, avskaffande av pengar, kollektivisering av måltider och, viktigast av allt, en tredubbling av skördarna som skulle åstadkommas genom ”det gamla folkets” ideologiska nit och tvångsarbete för ”det nya folket”.³⁹ Det överskott som detta skulle

³⁵ Locard, *a.a.*, sid. 53, 112.

³⁶ Kate G Frieson, ”Revolution and Rural Response in Cambodia: 1970-1975” i Ben Kiernan, *a.a.*, sid. 33-50.

³⁷ Se text Haing Ngor och Roger Warner, *Survival in the Killing Fields*, New York: Carroll & Graf, 2003, sid. 87-108.

³⁸ Locard, *a.a.*, sid. 38, 77.

³⁹ ”The Party’s Four-Year Plan to Build Socialism in All Fields, 1977-1980” i David P Chandler, Ben Kiernan och Chanthou Boua, övers. och red., *Pol Pot Plans the Future: Confidential Leadership Documents from*

leda till skulle satsas på socialistisk industri, kultur och försvaret. I själva verket skulle ”det nya folket” (och även alltmer ”det gamla folket”) få vara med om 16 timmars arbetsdag, svält, kroniska sjukdomar och auktoritärt styre. ”Det Stora språnget av superkaraktär” vacklade rejält och ledde rent av till ett kuppförsök inom ledningen för kommunistpartiet. Ändå skulle Pol Pot 1978, med sedvanlig lögnaktighet och storhetsvansinne, rapportera att ”det nuvarande läget för vår revolution är utmärkt på alla områden”.⁴⁰ När kommunistpartiet sedan flammade upp i ett raseri av folkmordskaraktär drog sig de kinesiska rådgivarna tillbaka och den vietnamesiska armén invaderade.

Vietnam upprättade en klientstat kallad Folkrepubliken Kampuchea och visade ivrigt upp de röda khmerernas folkmord. Sammanfattningsvis sade man att Pol Pot-regimen ”i grunden var en kombination av blodtörstig diktatur och medeltida feodalt tyranni maskerad som socialism”.⁴¹ Under tiden retirerade det kambodjanska kommunistpartiet långt in i skogarna i Kambodja och Thailand och återgick till den osäkra koalitionen från inbördeskriget med rojalister och nationalister. Otroligt nog var det denna koalitionsregering i exil som hade FN:s erkännande och åtnjöt omfattande utländskt bistånd till Vietnam 1989 drog sig tillbaka och Parisavtalet kunde undertecknas 1991. På 1990-talet övervakade FN en omfattande fredsuppgörelse, vilket fick flera av ledarna för röda khmererna att lämna kommunistpartiet och stödja freden. Pol Pot dog i husarrest 1998 efter att av sina egna ha dömts för mordet på en högt uppsatt avhoppare. Det kambodjanska kommunistpartiets historia var över och 2006 började FN förbereda att ställa överlevande ledare för röda khmererna inför rätt för brott mot mänskligheten.

Kommunistpartiet i Kambodja hade ryckt fram i sin version av extrem maoistisk diktatur med kinesiskt stöd, trots att Kina i slutet av 1970-talet hade inlett en ”av-maoisering”. När Vietnam och dess klientstater i Kambodja och Laos fördömde ”kinesisk expansionism och hegemoni” i Indokina utmanade de Deng Xiaoping och hans version av teorin om de tre världarna:

Om Kina en dag skulle ändra färg och bli en supermakt, om också det landet skulle leka världstyran och överallt utsätta andra för översitteri, aggression och utsugning, kommer folken världen att inse landets socialimperialism, avslöja den, motsätta sig den, och samarbeta med det kinesiska folket för att störta den.⁴²

Kanske kan vietnamesernas kritik av det post-maoistiska Kan avfärdas som gestikulerande inom ramen för konflikten mellan Kina och Sovjet, men vad ska man säga om de döda hundar som sågs hänga från gatlyktorna på gatorna i Perus huvudstad Lima 1980 med handskrivna meddelanden med texten ”Deng Xiaoping är en skitstövel!”⁴³ Om maoismen skulle överleva behövde den hitta ett hem någon annanstans i tredje världen, utanför Kina.

Acklimatisering: Perus kommunistiska parti (Sendero Luminoso)

Folkkriget i Peru började nästan obemärkt i maj 1980 med några brända valurnor, små dynamitexplosioner och några enstaka attacker på polismän. Men när fiendligheterna avtog i mitten av 1990-talet hade konflikten mellan maoistisk gerilla och regeringsstyrkor krävt minst 50 000 dödsoffer – de flesta i landsorten, utbildade och fattiga.⁴⁴ Under ett drygt decennium

Democratic Kampuchea, 1976-1977, Monograph Series 33, New Haven, CT: Yale University Southeast Asia Studies, 1988, sid. 36-118.

⁴⁰ ”Speech by Comrade Pol Pot ...”, sid. 36.

⁴¹ Truong Chinh, *On Kampuchea*, Hanoi: Foreign Languages Publishing House, 1980, sid. 8.

⁴² Deng, ”Speech by the Chairman of the Delegation ...”

⁴³ Gustavo Gorriti, ”The War of the Philosopher-King”, *The New Republic*, 18 juni 1980.

⁴⁴ Brittisk parlamentsdelegation i Peru, 12-25 juni 2004, *Truth and Reconciliation: An Agenda for the Future*, London: Peru Support Group, 2004, sid. 5. Rapporten anger att CPP-SP stod för drygt hälften av alla dödsoffer.

hade Kommunistpartiet i Peru (Sendero Luminoso) (PCP-SL) omsorgsfullt ägnat sig åt ett våldsamt och obevekligt uppror i ortodox maoistisk efterföljd och visat att maoismen också efter Mao hade motståndskraft i ett sammanhang långt från Kinas kulturella och politiska omloppsbana.

PCP-SL uppstod ur fraktionsstrider inom den kommunistiska rörelsen i Peru. Redan 1964 hade peruanska maoister brutit med kommunistpartiet och tagit avstånd från sovjetiska och kubanska modeller. 1970 hade sedan en f d filosofilärare och kommunistisk organisatör, som skolats vid en kinesisk kaderskola under kulturrevolutionen, lett maoistiska aktivister vid bildandet av PCP-SL. Abimael Guzman Reynoso hade skaffat sig anhängare bland sina studenter och bönder i de fattiga och bergiga delarna av syd-centrala Anderna – lokalbefolkningen kallade honom ”Röda solen” på sitt eget språk, medan kritikerna kallade honom ”Schampo” för hans färdigheter när det gällde hjärntvätt. Guzman själv antog pseudonymen Ordförande Gonzalo och betecknade sig som ”den störste levande marxist-leninisten”. Som intellektuell efterföljare till Marx, Lenin och Mao blev ”Gonzalos tänkande” också ”Marxismens fjärde svärd”. En Maolikhande personkult uppstod mycket tidigt runt Guzman och PCP-SL skulle senare använda sig av sådana kulturrevolutionära verktyg som flammande vägg-tidningar och att förse fienden med dumbomshattar. Man gick till och med så långt som att recitera Maocitat på mandarinkinesiska.⁴⁵ I motsats till Maos lantliga framtoning framställde partiets propaganda alltid Guzman iförd glasögon och svarta kavajer av den typ en lärd professor bär.

Guzman förkunnade en återgång till en sant peruansk marxism, i efterföljd till Maos uppmaning att anpassa den allmänna teorin till lokala förhållanden. Detta innebar en återgång till och en anpassning av vad José Carlos Mariategui, grundare av kommunistpartiet, sagt på 1920-talet då han pekat på ”revolutionens lysande stig” i Peru. Som Guzman förklarade i en intervju 1988, ”Ju mer jag begrep Mao Zedong, desto mer började jag uppskatta och värdesätta Mariategui. Eftersom Mao uppmanade oss att tillämpa marxismen-leninismen på ett kreativt sätt gick jag tillbaka och studerade Mariategui på nytt och upptäckte då att vi i honom hade en förstklassig marxist-leninist, som grundligt analyserat vårt samhälle.”⁴⁶ Maos tänjbara tal om ett ”halvfeodalt, halvkolonialt” samhälle visade sig ytterst förenlig med Mariateguis skildring av Peru under första halvan av 1900-talet, med en mängd samexisterande världar: inhemska bondesamhällen som tillämpade en primitiv agrar kommunism, haciendas av en kolonial typ med en feodal ekonomi högländerna, halvfeodala egendomar vid kusten inriktade på exportgrödor, och borgerliga stadsbor knutna till internationell kapitalism.⁴⁷ Trots att mycket förändrats på 50 år sammanfattade Guzman läget med en lämplig andinsk metafor om att det fanns tre berg att bestiga: de internationella supermakternas imperialism, halvfeodalismen i Peru och den byråkratiska kapitalism som de styrande i Lima stod för. Mariategui stod för analysen av det peruanska samhället, Mao för strategin för att förändra det.

Enligt Guzman måste ”den lysande stigen mot revolutionen” i Peru följa linjen med ett långvarigt folkkrig, som krävde en dynamisk växelverkan mellan tålmod och våld. Av maoismen hade Guzman lärt sig att ”behovet av våld är en universell lag utan undantag”, men förutsättningarna för väpnad kamp var allt annat än idealiska när PCP-SL startade sitt folkkrig 1980.⁴⁸ PCP-SL var inte bara litet och dåligt beväpnat, dessutom hade olika reformrörelser tagit udden ur radikalernas agenda. Militärregeringen i Peru hade genomfört ett antal långt-

⁴⁵ Orin Starn, ”Maoism in the Andes: The Communist Party of Peru – Shining Path and the Refusal of History” i Dirlik m fl, red., *Critical Perspectives ...*, sid. 276.

⁴⁶ ”Entrevista con el Presidente Gonzalo” i *El Diario*, finns på www.redsun.org/pcp_doc/pcp_0788.htm

⁴⁷ Lewis Taylor, *Shining Path: Guerrilla War in Peru's Northern Highlands, 1980-1997*, Liverpool Latin American Studies, New Series 6, Liverpool: Liverpool University Press, 2006, sid. 10-11.

⁴⁸ ”Entrevista con el Presidente Gonzalo”. a.a.

gående reformer, bl a en jordreform, i början av 1970-talet. En våg av folkliga protester och generalstrejker i slutet av 1970-talet hade riktat sig mot bristerna i regeringens reformprogram och lett till att en civil regering återkommit till maken. Men gerillan satsade på att få stöd av de fattiga på landsbygden och missnöjda ungdomar genom att rikta in sig på vanliga plågoris i byarna, från boskapstjuvars till mindre utpressare, äktenskapsbrytare och korrupta tjänstemän. Alls inte lika populära var rebellernas dogmatiska studiemöten, hårda sociala program och terroristdåd mot välmenande gräsrotsorganisationer.⁴⁹ Benägenheten hos marxismens ”fjärde svärd” att utan vidare tillgripa våld var dessutom tveeggat: våldshandlingar kunde utmana statens auktoritet och utlösa en revolution, men de kunde också vara kontraproduktiva och fjärma dem från folket. Guzmans uttalande att ”massorna måste lära sig av imponerande handlingar så att idéerna kan slå rot hos dem” avslöjar en dubbelbottnad och elitistisk hållning mot vanligt folk.⁵⁰

Trots att stödet från folket var ljummet använde sig PCP-SL av sin auktoritära disciplin och ideologiska renhet för att bli, med Degregoris minnesvärda uttryck, en ”dvärgstjärna” – ett koncentrat av kraft vars enorma massa står i direkt motsats till dess litenhet.⁵¹ Sendero Luminoso byggde upp en hemlig partiorganisation, som var ”strategiskt centraliserad och taktiskt decentraliserad”, ett ”pärlhalsband” av vertikalt förenade men autonoma celler med goda möjligheter till egna initiativ av lokala enheter.⁵² Partiet närmade sig dessutom det långvariga kriget med tålmod och planering. Man anpassade sig till vad Michael L Smith kallat ”ekosystemet” i Perus mångskiftande och uppsplittrade geografi för att bedriva ”det lilla krigets krig”.⁵³ Gerillan hade också god återhämtningsförmåga och kunde rida ut statens ”smutsiga krig” (1983-1985) då regeringsstyrkor urskilningslöst förstörde byar i rebellkontrollerade områden. Ett omfattande fånguppror 1986, som ledde till att flera hundra anhängare till PCP-SL dödades, förhärligades av partiet till ”det gyllene sigillet på maoismens stora språng” i Peru. ”Blod dränker inte revolutionen utan bevattnar den!”⁵⁴ Folkkriget fortsatte att växa och 1989 var gerillan redo att ta folkkriget till huvudstaden, till stora delar finansierat genom kokainhandel. Från fästen i kåkstäderna styrde Sendero Luminoso över en strategi av våld, mörkläggningar och industrisabotage i regionen runt Lima-Callao. Samma år hade regeringen emellertid kommit med ett sammanhängande och samordnat svar på upproret med fokus på att återvinna stöd från de fattiga på landsbygden i Peru. 1992 lyckades styrkor från Alberto Fujimoros liberala regering tillfångata Guzman och halva centralkommittén i PCP-SL. 1994 kom Guzman från fängelset med ett uttalande för fred och sedan dess har Sendero Luminoso befunnit sig i utförsbacken.

Att PCP-SL kollapsade mitt under folkkriget visar svårigheten med att upprepa Maos framgångar i Kina. PCP-SL hade skickligt utvidgat sin strategi för långvarig krigföring, men klarade inte av att avsluta det hela. Till sist skulle de själva upptäcka den dödliga svagheten med en maoistisk personkult. Precis som Maos död lett till ett abrupt slut på kulturrevolutionen i Kina innebar tillfångatagandet av den stora läraren Guzman att den maoistiska rörelsen i Peru var dömd. Den peruanska versionen av maoism var tänkt att fungera, som en forskare uttryckt det, ”uppifrån och ner geografiskt men nerifrån och upp i politiska, sociala och ekonomiska termer”.⁵⁵ I stället byggde PCP-SL en toppstyrd organisation där den spansks-

⁴⁹ Taylor, *a.a.*, sid. 22-35.

⁵⁰ Citerat i Carlos Ivan Degregori, ”Return to the Past” i David Scott Palmer, *The Shining Path of Peru*, New York: St. Martin’s Press, 1992, sid. 40.

⁵¹ Degregori, *a.a.*

⁵² Michael L Smith, ”Taking High Ground: Shining Path and the Andes” i Palmer, red., *The Shining Path of Peru*, sid. 26; Gabriel Tarazona-Sevillano, ”The Organisation of Shining Path” i Palmer, *a.a.*, sid. 173.

⁵³ Smith, *a.a.*, sid. 19, 29.

⁵⁴ Citerat i Cynthia McClintock, ”Theories of Revolution and the Case of Peru” i Palmer, *a.a.*, sid. 230.

⁵⁵ Smith, *a.a.*, sid. 17.

talande välutbildade förtruppen av intellektuella var helt avskild från massorna av indianbefolkningen.⁵⁶ Vad som var tänkt som en kreativ acklimatisering av marxismen i högländerna i Anderna antog i stället mycket av de feodala och koloniala drag man sade sig vara ute för att krossas. Doktrinerna om ett maoistiskt folkkrig hade spridit sig långt utanför Kina på 1980-talet, men ingenstans hade någon maoistisk revolution lyckats ta statsmakten. Men trots fallet för den internationella maoismens klarast skinande ljus, Sendero Luminoso, (för att inte tala om den globala nedgången för sovjetkommunismen) skulle maoismen i tredje världen åter visa sin förmåga att komma tillbaka när ett folkkrig bröt ut i Nepal i mitten av 1990-talet. Och den här gången skulle, anmärkningsvärt nog, maoisterna segra.

Globalisering: Kommunistpartiet i Nepal (maoistiskt)

Mellan 1996 och 2006 bedrev maoistisk gerilla ett framgångsrikt inbördeskrig mot Nepals parlamentariska monarki. Maoisternas seger, till priset av minst 10 000-15 000 döda (cirka två tredjedelar regeringsstyrkornas verk, resten av rebellerna), ledde till att monarkin avskaffades och grundande av Nepals federala demokratiska republik. Segern fick också en annan, ytterst oväntad, följd: Nepals kommunistiska parti (maoistiskt) (CPN-M) upprättade inte någon ”nydemokratisk” proletär diktatur av maoistiskt slag. I stället har partiet blivit en fredlig aktör i en representativ demokrati.

Nepal är ett litet, fattigt, helt isolerat land. I norr gränsar det till det av Kina kontrollerade tibetanska Himalaya och i söder, öster och väster till Indien. Den geografiska isoleringen och det ekonomiska beroendet av Indien har medfört att Nepals öde traditionellt bestämts av den gigantiska sydasiatiska grannen. Nu har CPN-M emellertid reagerat kreativt på globala och regionala utmaningar och uppvisat en förmåga hos maoismen i tredje världen att i början av det tjugoförsta århundradet anta nya politiska former.

Maoismen i Nepal har sina rötter i naxaliternas mer allmänna sydasiatiska maoism.⁵⁷ Kommunistpartiet i Nepal startade ursprungligen som en avbild av det parlamentariska CPI i Indien, men början av 1960-talet med monarkins förbud mot politiska partier i Nepal, gränskriget mellan Kina och Indien, och konflikten mellan Kina och Sovjet bidrog till att den kommunistiska rörelsen i Nepal splittrades i ett antal underjordiska fraktioner.⁵⁸ Naxalit-rörelsen i Indien spillde över till Nepal i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet och fick rebellerna att inleda ett kortvarigt gerillakrig i det avlägsna Jhpadistriktet på gränsen till Västbengalen. Rebellerna i Jaha och andra maoistiska grupper återförenades till sist med andra kommunister och denna enhetsfront låg bra till inför det första parlamentsval som skulle äga rum 1990 sedan politiska partier åter blivit tillåtna. En grupp militanta maoister under ledning av Kamrat Prachanda (pseudonym för Pusha Kamal Dahal) vägrade gå med på att monarkin skulle finnas kvar eller att sätta sig i ett fogligt parlament. 1994 bestämde sig det nybildade CPN-M att starta ett folkkrig.

På ortodoxt maoistiskt vis manade Prachanda till ett långvarigt folkkrig baserat på strategin att omringa städerna från landsbygden för att kunna göra revolution i ett ”halvfeodalt, halv-kolonialt” samhälle under dominans av ”utländsk [framför allt indisk] imperialism och dess bandhund, den inhemska härskande klassen”.⁵⁹ Den väpnade kampen startade i blygsam skala

⁵⁶ Starn, *a.a.*, sid. 277-282.

⁵⁷ Rabindra Mishra, ”India’s Role in Nepal’s Maoist Insurgency”, *Asian Survey*, september-oktober 2004, sid. 627-646.

⁵⁸ CPN har alstrat minst 20 viktigare fraktioner sedan bildandet 1949, som orsakats av regionala och globala ambitioner hos Indien, Kina, Sovjetunionen och USA – men framför allt av Nepals vilja att bryta sig loss från indisk inblandning. Narayan Khadra, ”Factionalism in the Communist Movement in Nepal”, *Pacific Affairs*, våren 1995, sid. 55-76.

⁵⁹ Prachanda, ”Strategy and Tactics of Armed Struggle in Nepal”, mars 1995. *A World to Win*, 23, 1998; finns på www.bannedthought.net/International/RIM/AWTW/1998-23/nepStrategyTactics_23Eng.htm

1996, men två år senare tillkännagav Prachanda att CPN-M höll på att upprätta en maoistisk nydemokrati och genomföra en kulturrevolution i basområdena på landsbygden.⁶⁰ Senare, under andra halvåret 2001, inträffade en rad snabba händelser som tillspetsade konflikten och fick Nepal att hamna på den internationella scenen. I juni massakrerade kronprinsen den regerande kungen och större delen av kungafamiljen i kungliga palatset för att sedan dö av sina skador. I augusti, mitt under en vapenvila, gick CPN-M samman med maoistiska grupper i Indien, Bangladesh, Sri Lanka och Bhutan och bildade Samordningskommittén av maoistiska partier i Sydasiens (CCOMPOSA). Just när rebellerna höll på att vidga perspektivet i regional skala gjorde dåden den 11 september att upproret fick en global bäring. Året därpå, medan maoisterna trappade upp sina attacker, utropade den skälvande och panikslagna monarkin undantagstillstånd, upplöste parlamentet, inställde valen och mobiliserade kungliga nepalesiska armén mot rebellerna. Samtidigt gav USA, Storbritannien, EU och Indien militärt och ekonomiskt stöd till kampen mot CPN-M, som ett led i ”det globala kriget mot terrorismen”. Inbördeskriget fortsatte att skärpas och 2004 skröt CPN-M med att konflikten nu nått stadiet av strategisk offensiv.⁶¹ Maoisterna, som redan hade kontrollen över större delen av landsbygden, inledde en blockad av huvudstaden Kathmandu. 2005 bildade maoisterna en enhetsfront mot monarkin med de viktigaste politiska partierna. I april året därpå förklarades landet av en generalstrejk och tvingade fram en förhandlingslösning. Maoisterna gick med på fred i utbyte mot medverkan i en vald konstituerande församling.

Ur ett jämförbart och historiskt perspektiv verkar bildandet av en konstituerande församling vara en osannolik upplösning av inbördeskriget i Nepal. Vi har sett att maoismen principiellt i allmänhet är anti-reformistisk och anti-parlamentarisk och redan från början hade CPN-M kritiserat det nepalesiska parlamentet för att vara ett redskap för monarkin och bourgeoisin. Hur kom det sig då att CPN-M inte utnyttjade sitt övertag till att inrikta sig på en maoistisk diktatur? Maoisterna motiverade sitt stöd till den konstituerande församlingen med att det var en ”minimal, framåtsyftande lösning” baserad på en nykter och objektiv bedömning av läget. Internationellt hade CPN-M inga bundsförvanter som kunde väga upp kapitalismens utbredning globalt och det globala kriget mot terrorismen. Regionalt hade Indien visat sig redo att intervensera militärt. På det nationella planet hade det eskalerande våldet alstrat ett folkligt stöd för en förhandlingslösning, men inte tillräcklig kraft för att vända hela systemet över ända genom ett uppror. Hur stora framsteg CPN-M än hade gjort i Nepal fanns starkare krafter som agerade mot en direkt seger för maoisterna. Maoisternas slutsats var att ”fortsatt inriktning på strategisk offensiv när revolutionen internationellt och i landet i sig också råkat ut för allvarliga nederlag vore rena hånet”.⁶² Den konstituerande församlingen erbjöd en taktisk lösning där maoisterna kunde driva ut monarkin och ta kontroll över militären. CPN-M bestämde sig för att konsolidera vad man uppnått och fortsätta den långvariga kampen i ett läge av strategisk jämvikt – i själva verket göra Nepal till ett litet basområde som skulle kunna bestå tills utsikterna till en internationell revolution blivit gynnsamma igen.

2008 blev CPN-M största parti i fria och öppna val till den nya konstituerande församlingen och trots att icke-maoistiska partier gick samman och valde en moderat president blev Prachanda premiärminister.⁶³ CPN-M tog pliktroget på sig rollen av lojal minoritet och under

⁶⁰ Prachanda, ”Two Momentous Years of Revolutionary Transformation”, *A World to Win*, 24, 1998; finns på www.bannedthought.net/International/RIM/AWTW/1998-24/nepal_Prachanda24Eng.htm.

⁶¹ FO (pseudonym), ”The People’s War in Nepal: Taking the Strategic Offensive”, *A World to Win*, 31, 2005; finns på www.bannedthought.net/International/RIM/AWTW/2005-31/nepal.htm.

⁶² *Ibid.*

⁶³ Med det komplicerade valsysteget fick CPN-M 229 av 601 platser, ungefär dubbelt så många som det socialdemokratiska nepalesiska kongresspartiet eller Moderata vänstern CPN (Förenade marxist-leninister). De båda senare partierna bildade en koalition med Federalist MJF Party och valde Ram Baran Yadav, medlem av kongresspartiet till landets förste president.

de första månaderna fullföljde konstituerande församlingen det första målet för folkkriget genom att i en fredlig omröstning avskaffa monarkin och upprätta en ny republik. Prachanda försäkrade sina politiska meningsmotståndare att även om ”våra ideologier, politiska inriktning, normer och värderingar är helt olika” skulle konstituerande församlingen kunna ena Nepal och lösa problem som en pluralistisk ”trädgård med många blommor”.⁶⁴ Innan inbördeskriget avslutats hade CPN-M sagt att konstituerande församlingen var en övergångsform, ett nödvändigt första steg på vägen mot att staten slutligen skulle vittra bort under kommunismen.⁶⁵ Prachanda sade att denna ”utveckling av demokratin i det tjugoförsta århundradet” utgjorde en garanti för att ”den nya staten kommer att stå under de breda massornas observation, kontroll och hegemoni. Politiska partier kommer att tävla fritt [förutsatt att de] är motståndare till feodalism och imperialism och arbetar för att tjäna massorna”.⁶⁶ Kanske är denna ”observation, kontroll och hegemoni” bara ett sätt att fräscha upp begreppet ”proletariatets diktatur” för det stod klart att Prachanda förbehöll sig rätten att undertrycka dem som inte ville vara ”motståndare till feodalism och imperialism”. Det återstår att se hur CPN-M kommer att reagera om inte den nya regeringen tänker genomföra sådant som jordreform, vägrar att gå emot indiskt inflytande eller på andra sätt struntar i övergången till socialism. Under vilka förutsättningar kan maoisterna tänkas återgå till en väpnad strategisk offensiv?

Åtminstone för ögonblicket är införandet av en verklig flerpartidemokrati i Nepal en klar innovation i maoismens historia. CPN-M har sagt att verklig konkurrens mellan olika partier kan ha samma politiska funktion som Maos återkommande kulturevolutioner. Det kan bidra till att bekämpa byråkratisk förstelning och principlös revisionism samtidigt som man undviker de övergrepp som ett enpartivälde oundvikligt leder till. Konstituerande församlingen ger folket direkt rätt att bilda ett alternativt revolutionärt parti ”om partiet inte klarar av att kontinuerligt förändra sig själv”.⁶⁷ När inbördeskriget var över sammanfattade Prachanda de historiska lärdomarna för den internationella maoistiska rörelsen:

Vi förde en mycket seriös diskussion i partiet om röda khmererna och även om de peruanska maoisterna och vi tror att vi skiljer oss fullständigt från dem. Vi är inga dogmatiker, vi är inga sekterister, vi sitter inte fast i gamla hjulspår. Vi vill bara bli mer dynamiska, anpassa oss till vår omgivning, förstå de moderna tiderna.⁶⁸

I tredje världen som i Kina har maoismen visat sig vara en ytterst effektiv militär doktrin, men långt mindre effektiv som härskande ideologi. Kambodja visade de katastrofala följderna av att driva dogmatisk maoism för långt och Peru visade att även en tålmodig utveckling av folkkriget var fylld av faror. I Nepal hoppas man ändra på detta med en form av maoism tillräckligt flexibel och förmögen att komma tillbaka för att kunna överleva i en globaliserad värld.

⁶⁴ Prachanda, ”The Real Garden of Many Flowers”; finns på www.alterinter.org/spip.php?article2339

⁶⁵ ”Building Red Power in Nepal”, *A World to Win*, 30, 2004; finns på

www.bannedthought.net/International/RIM/AWTW/2004-30/building_Red_Power_in_Nepal.htm

⁶⁶ Prachanda och Alex Perry, ”Our People’s War Is a Totally New 21st Century War”, 23 april 2005, time.com; finns på www.bannedthought.net/Nepal/Problems-Prospects/a_pp21stc.html

⁶⁷ Citerat i Baburam Bhattarai, ”The Question of Building a New Type of State”, *The Worker: Organ of the Communist Party of Nepal (Maoist)*, 9, 2004; finns på www.bannedthought.net/Nepal/Problems-Prospects/bb_qbntparty.htm

⁶⁸ Prachanda, ”Our Revolution Won”, intervju med Alessandro Gilioli, 9 november 2006, *L’Espresso*; finns på <http://espresso.repubblica.it/internazionale/2006/11/09/news/prachanda-our-revolution-won-1.1900>